

Eyüp Karyağdı Baba Bektaşî Tekkesi Mezar Taşları

Zeynep UÇAR ÖZKURT*

ÖZ

Bu çalışmada, Karyağdı Baba Tekkesi'nde yer alan, Osmanlı Dönemi'ne ait Bektaşî mezar ve mezar taşları, Sanat Tarihi açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın konusu olan tekke Karyağdı Ali Baba tarafından kurulmuş olup, hazire tekkenin kuzey doğu köşesinde yer almaktadır. İncelemeler sonucunda 35 baş taşı 13 ayak taşı ve 15 başlık tespit edilmiştir. Bu başlıklardan 9 tanesi mezar taşı üzerinde, 6 tanesi kırılmış ve herhangi bir mezar taşından bağımsız olarak yerdedir. Baş taşlarından hazire alanında yer alanların 12 tanesi ayakta 12 tanesi yerde geriye kalan 11 tanesi kazı alanı ve tekke avlusu içinde parçalar halinde bulunmuştur. Aynı şekilde ayak taşlarının da 10 tanesi hazire alanında ayakta 3 tanesi kazı alanında bulunmaktadır. Yerde olan baş ve ayak taşlarının bir kısmı İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen kazıdan çıkarılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen diğer taşlar ise makale için yürütülen saha çalışmasında tekke avlusu içerisinde atıl halde bulunan kırık baş taşlarıdır. Hazire içerisinde toplam 12 mezar yer almaktadır. Bu mezarlardan 2 tanesi kadın mezarı 10 tanesi erkek mezarıdır. Hazire alanı dışındakiler ile toplam 5 kadın baş taşı bulunmuştur. Hazire dışında yer alan kazı alanı ve tekke sınırları içinde bulunan 23 baş taşından birçoğu zarar görmüş olması sebebiyle okunamamıştır. Kitabesi okunmuş olanlardan anlaşıldığı üzere 5 tanesi erkek 4 tanesi kadın mezarıdır. Bu ayırım sadece okunan isimle değil bazı mezar taşları için belirli ifadeler dikkate alınarak yapılmıştır. Kırık ve aşınmış olan bu 23 baş taşından okunabildiği kadarıyla bir mezar 1671 yılına, geriye kalanlardan çoğu 19. yüzyıl başından 20. yüzyıl başına kadarki tarih aralığına denk gelmektedir. Araştırma esnasında 9 başlık mezar taşı üzerinde, 4 başlık hazire alanında yerde, 2 başlık da hazire alanındaki duvarın içinde bulunmuştur. Mezar üzerinde bulunan baş taşlarındaki 9 başlık ve hazire alanındaki 4 başlık Bektaşî başlıklarıyla benzerlik gösterirken

105

* Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı-Müze Araştırmacısı, İstanbul/Türkiye.
E-posta: zeynep.ucar.1992@gmail.com, ORCID: 0009-0000-3533-9424.
DOI: 10.32704/erdem.2024.87.105
Makale Gönderim Tarihi: 24.02.2024 - Makale Kabul Tarihi: 24.10.2024 (Araştırma Mk.)

duvar içerisinde bulunan 2 başlık Bektaşî başlığından farklıdır. 12 mezardan 9 tanesinde başlık var iken 2 tanesi silindirik gövdeli başlıksız ve biri bitkisel tepeliklidir. Ayrıca tarikat mezarlarında sıkça rastladığımız başlık kabartması da biri silindirik gövdeli biri fes başlıklı 2 mezarda görülmektedir. Mezar taşlarında karşımıza çıkan başlangıç ifadelerinin büyük çoğunluğu ağırlıklı olarak Bektaşî mezar taşlarında gördüğümüz; Hu, Hu Dost, Allah Hu gibi ifadelerdir fakat hazire alanı dışındaki mezarlarda ise diğer Osmanlı mezar taşlarında gördüğümüz Hüvel Baki, Hüvel Hallakul Baki gibi ifadeler karşımıza çıkar. Bu çalışmada mezarlar; başlıkları, başlık kabarmaları, meslek bilgileri, tekke bilgileri, başlangıç ifadeleri, Bektaşîlik ile ilgili ifadeler, tarihler, biçim, bezeme ve tasarım yönünden incelenerek diğer araştırmacılara ışık tutmak ve Bektaşî Kültürü için büyük bir öneme sahip olan bu tekkeyi özgün birer belge olarak değerlendirip daha iyi tanıtmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mezar taşı, Bektaşî mezar taşları, Osmanlı mezar taşları, Eyüp mezar taşları, Karyagdı Baba, Bektaşî.

Eyüp Karyağdı Baba Bektashi Lodge's Tombstones

ABSTRACT

In this study, Bektashi graves and tombstones from the Ottoman period located in the Karyağdı Baba Tekke have been examined and evaluated from the perspective of Art History. The tekke in question was founded by Karyağdı Ali Baba and the cemetery is located in the northeast corner of the tekke. As a result of the examinations, 35 headstones and 13 footstones were identified on the tombstones, along with 15 inscriptions on the tombstones and fragments. Among the headstones, 12 standing and 12 lying ones were found in the cemetery area, while the remaining 11 were found in fragments in the excavation area and the courtyard of the tekke. Similarly, 10 of the footstones are located in the cemetery area, while 3 are found in the excavation area. Some of the headpieces and footstones on the ground were unearthed during excavations carried out by the Istanbul Metropolitan Municipality. Other stones included in the research are broken headpieces found within the Lodge's courtyard during fieldwork conducted for the article. There are a total of 12 graves in the cemetery, with 2 being female graves and 10 being male graves. Outside the cemetery, there are 4 female headstones. Of the 23 headstones found outside the cemetery in the excavation area and within the tekke boundaries, many could not be read due to damage. According to the inscriptions that could be read, 3 are male graves and 3 are female graves. This distinction is made not only based on the readable names but also by considering specific expressions on certain tombstones. As far as can be deciphered from these 23 broken and worn headstones, one grave dates back to the year 1671, while most of the others belong to the period from the early 19th century to the early 20th century. During the research, 9 headpiece inscriptions were found on tombstones, 4 headpiece inscriptions were on the ground within the burial ground, and 2 headpiece inscriptions were found within the walls of the burial ground. While the 9 headpiece inscriptions on graves and the 4 in the burial ground area resemble Bektashi headpieces, the 2 found within the wall differ. Out of the 12 graves, 9 have headpieces, while 2 cylindrical graves lack headpieces, and one has a vegetal crown. Additionally, the relief commonly found on Sufi graves, known as "headpiece relief," appears on 2 graves: one with a cylindrical crown and another with a fez crown. The majority of the initial expressions on the tombstones are predominantly seen on Bektashi tombstones, such as "Hu, Hu Dost, Allah Hu," whereas expressions commonly found on other Ottoman tombstones, like "Hüvel Baki, Hüvel Hallakul Baki," appear on the tombstones outside

the burial ground. In this study, graves were examined in terms of titles, title protrusions, profession information, tekke information, introductory expressions, expressions related to Bektashism, dates, form, ornamentation, and design, aiming to shed light on other researchers and to introduce this tekke, which holds great importance for Bektashi culture, as unique documents.

Keywords: Tombstone, Bektashi tombstones, Ottoman tombstones, Eyüp tombstones, Karyağıdı Baba, Bektashi.

Giriş

Bu çalışmada; İstanbul Eyüp'te yer alan Karyağdı Baba Bektaşî Tekkesi Haziresi ve arazisinde bulunan Osmanlı dönemi bektaşî mezar taşları incelenmiştir. Çalışmanın büyük bir kısmını oluşturan hazire; tekkenin kuzey yönünde bulunan avlu kapısından girildiğinde tekke duvarına bitişik kuzeybatı köşesinde bulunmaktadır. Çalışmanın geri kalanını oluşturan mezar taşları ise, tekke avlusunun güney yönünde dağınık olarak yer almaktadır.

Karyağdı Baba Bektaşî Tekkesi¹ İstanbul'un Fethinde de bulunmuş olan Horasan Erenlerinden Karyağdı Ali Baba adıyla bilinen Seyyid Mehmed Ali Baba tarafından bilinmeyen bir tarihte tesis edilmiş. Tekkenin kuruluş tarihi net olarak bilinmemekle birlikte İstanbul'un Fethi'ni takip eden yıllarda kurulmuş olabileceği düşünülmektedir (Tanman 1990: 601). Eyüp semtinin dini açıdan bir merkez niteliğindeki önemi Bizans Dönemi'ne kadar dayanmakta ve şehrin fethinden sonra da İslam Dini için bu önemini devam ettirmiş ve daha çok tarikatların yoğunlaştığı bir bölge olarak varlığını günümüze kadar sürdürmüştür (Çetin 2018: 157-158). Karyağdı Baba Tekkesi de hem bulunduğu konum sebebiyle hem de İstanbul'un fethinde dahi bulunmuş olan Karyağdı Babaya olan saygı ve sevgi nedeniyle Bektaşî tarikatı için Şah Kulu Dergâhı'ndan sonra İstanbul'daki önemli tekkelerden biridir. Bektaşî kültürü'nde ayrı bir yere sahip olan ve önem arz eden bu yapıya ve Karyağdı Baba'ya ait çalışmalar bulunmakla birlikte, bazı çalışmalar içerisinde de tekkeye değinilmiştir (Yılmaz 2015). Tekke içerisindeki mezar taşlarına değinen ve bu güne kadar yapılmış en detaylı çalışma Müfit Yüksel'in makalesidir (Yüksel 2005: 194-223). Ancak bu çalışma sadece mezar taşları üzerine yapılmamıştır ve ağırlıklı olarak tekke tarihi ile bu güne kadar tekkede görev yapmış önemli şahıslar üzerine yoğunlaşmaktadır. Çalışmanın sonuna doğru hazire içerisindeki mezarların fotoğrafları ve kitabeleri eklenmiştir. Bu çalışmada ise sadece mezar ve

¹ İstanbul'un Eyüp Semtinde, semtin en yüksek yeri olan Piyer Loti tepesinde bulunan tekke, Gümüşsuyu mahallesinde Karyağdı Sokak ile Ballı Baba Sokağın kesiştiği noktada yer alır. Baha Tanman doktora tezinde Tekke'nin İstanbul'un fethini takip eden yıllarda kurulmuş olmasının muhtemel olduğunu ancak 19. Yüzyıla kadar geçirdiği aşamaların net bilinmediğini dile getirmiştir. Fakat Melike Taşkaya yüksek lisans tezinde Başbakanlık Osmanlı Arşivinde gerçekleştirilen çalışmalara değinmiş ve bu kaynaklar şeyhlik makamı ile alakalı anlaşmazlık üzerine bazı yazışmaların yapıldığını ve bu yazışmalarda tekkenin adının Karyağdı olarak geçtiği ve arşivde bulunan aynı belgelerden hareketle 18. yüzyılda tekkenin yeniden kurulmuş olduğunu dile getirmiştir. Bu konuda bk. Taşkaya, Melike, *Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi*, Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

mezar taşları bütünüyle değerlendirildiği gibi kazı çalışması neticesinde ortaya çıkan yeni baş ve ayak taşları ile hazire duvarından ortaya çıkan baş taşları ve başlıklar ayrıca çalışmaya eklenmiştir. Söz konusu çalışmada fotoğrafların eski olması ve mezar taşlarının bu çalışmada olduğu gibi birçok başlık altında değerlendirilmemesinin yanı sıra mezar taşlarının doğal koşullar neticesinde zamanla yok olabileceği göz önüne alındığında, ilerleyen süreçte yapılacak diğer çalışmalara katkı sağlamak ve belgelemek amacıyla daha detaylı bir çalışmanın gerekli olduğu düşünülmüştür. Müfit Yüksel'in çalışmasında hazire içerisinde yer alan 12 mezar ve bu çalışmanın kataloğunda 14 numara ile belirtilen kırık baş taşı dışındaki baş taşı, ayak taşı ve kırık olarak bulunan 6 başlıktan bahsedilmemiştir. Karyağdı Baba tekkesi'nde yer alan mezar taşlarına değinen bir diğer kaynakta Nicolas Vatin ve Thierry Zarcone'nin çalışmasıdır. Ancak bu çalışmada Müfit Yüksel'in çalışması gibi Karyağdı Baba Tekkesi ve tekkenin tarihi üzerine yoğunlaşmaktadır. Çalışmanın bir bölümünde tekkenin haziresi ve hazirede yer alan 13 mezar taşına değinilmiş ve kısaca değerlendirilmiştir (Vatin-Zarcone 1999: 143-154). Her iki çalışmada da tekke haziresindeki ayakta olan 12 mezar ve kırık olan bir baş taşı ele alınmıştır. Hazirede yer alan 12 mezar ve bir kırık baş taşından bahsedilen bir diğer eser de Fahri Maden'in makalesidir (Maden 2014: 49-115). Bu çalışma da diğer iki çalışmada olduğu gibi tekkenin tarihi ve tekkeye katkı sağlayan isimler üzerine yoğunlaşmıştır. Hazire içerisindeki 13 baş taşının kitabesi verilmiş ve Vatin ile Zarcone'nin değerlendirilmesi doğrudan alıntı yapılarak aktarılmıştır. Maden'in bu çalışması mezar ve mezar taşları adına yeni bir değerlendirme ortaya koymamaktadır. Özetle söz konusu çalışmalara ek olarak 22 baş taşı 3 ayak taşı ve 6 başlık incelenmiş ve bu çalışmanın kataloğunda bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu çalışmaların görsel belgelemesinin yetersizliği, eksik mezar taşları ve başlıkların olması neticesinde Karyağdı Baba Tekkesi'nde yer alan mezar taşları yeniden incelenerek sanat tarihi açısından değerlendirilmiş, eklenen tablolar ve sınıflandırmalar ile daha detaylı hale getirilmiş ve Bektaşî Kültürü ile alakalı diğer çalışmalara destek olabilmesi hedeflenmiştir.

Çalışmamızın amacı, Karyağdı Baba Tekke Haziresi ve arazisindeki Osmanlı Dönemi'ne ait mezar taşlarının incelenip bilimsel yöntemlerle belgeleyerek Sanat Tarihi açısından değerlendirmektir. Bu nedenle araştırmamız içerisinde yer alan tüm mezar, mezar taşları ve başlıklar incelenmiş biçim, bezeme ve tasarım yönünden değerlendirilmiştir. Önemli birer belge olan mezar taşı kitabeleri okunarak Bektaşî Kültürü ile ilgili yapılacak diğer araştırmalara katkıda bulunması düşünülmüştür.

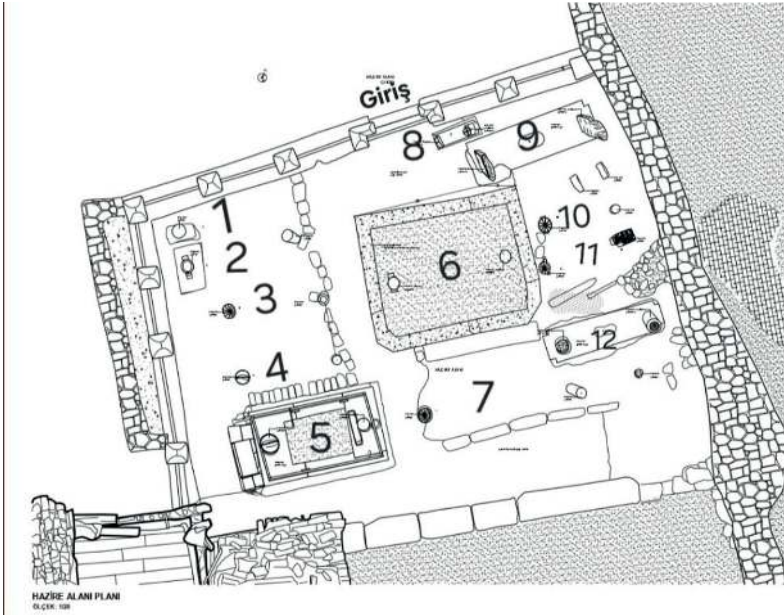
Çalışma kapsamında hazire ve tekke avlusu içerisinde toplam; 12 mezar, 35 baş taşı (9 tanesi başlıklı), 13 ayak taşı, 15 başlık tespit edilmiş ve incelenmiştir. Tespit edilen 15 başlıktan 9 tanesi hazire içerisinde yer alan baş taşı üzerinde 6 tanesi herhangi bir baş taşı ve mezara bağlı olmadan kırık bir şekilde hazire alanı içerisinde tespit edilmiştir. Söz konusu 15 başlıktan baş taşına bağlı olan 9 tanesi bağlı olduğu mezar taşı ile aynı katalog numarasını kullanırken herhangi bir baş taşına bağlı olmayıp kırık olan 6 başlık katalog sırasına göre ayrıca numaralandırılmıştır. Böylece katalog kısmında toplam 54 örnek incelenmiştir. Kitabesi okunmuş olan baş taşlarından anlaşılan; bu mezarlardan iki tanesinin 17. yüzyıla aitken geriye kalan mezar ve baş taşları 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasına denk gelmektedir. 12 mezardan 3 tanesi kapak taşlı mezar, 2 tanesi çerçevesi mezar geriye kalan 7 tanesi de toprak mezardır. Baş taşlarının 9 tanesi başlıklı olup geriye kalan 6 başlık hazire alanı içerisinde ve hazirenin avlu duvarında yerde bulunmuştur. Mezarlardan iki tanesinin baş taşı silindirik formlu ve başlıksız iken bir tanesi bitkisel tepeliklidir.

Çalışma dolayısıyla incelenen mezar ve mezar taşlarının çizimleri Muka Mimarlık tarafından hazırlanan restorasyon projesinden temin edilmiştir. Ancak restorasyon projesine dahil edilmeyen hazire alanı içerisinde ve kazı alanında bulunan 21 baş taşı, 4 ayak taşı ve 6 başlığın incelenmesi ve kitabe okumaları ayrıca yapılmıştır. Hazire içerisindeki mezarlar çizim ile değerlendirilip çalışmaya dâhil edilirken, hazire dışında kalan baş taşı, ayak taşı ve başlıklar fotoğraf olarak bırakılmıştır. İnceleme esnasında mezar ve mezar taşları ayrıca numaralandırılmış olup katalog kısmındaki numaralandırma mezar, baş taşı veya ayak taşı olarak ayrı ayrı değerlendirilmemiş tek bir numaralandırma temel alınmıştır. Böylece çalışmada; mezar, baş taşı ve ayak taşı gibi üç ayrı sınıflandırma ile numaralandırma yapılmamıştır. Bunun temel sebebi çalışmanın tek bir hazire alanını kapsamayıp, tekke avlusu içerisinde bulunan bağımsız baş taşı, ayak taşı ve başlıklarını da içine almasıdır.

Çalışmaya daha iyi yön verebilmek adına; Bektaşî Kültürü'nü ve mezar taşlarını daha iyi değerlendirmek için bu alana yönelik kaynaklar incelenmiş ve bu kültüre mensup şahıslarla konuşmalar yapılmıştır. Bu bağlamda öncelikle tekkenin bağlı bulunduğu Şah Kulu Dergâhı ziyaret edilmiş ve buradan Karyağdı Baba Tekkesi ve Bektaşilik ile alakalı bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Konu ile alakalı bilgi ve deneyimini bizimle paylaşarak yol gösteren, bizi güzel ve hoş sohbeti ile ağırlayan ve verdiği bilgilerle Bektaşî

ültürünü daha iyi anlayabilmemizi sağlayan Sayın Kamber Durna bu süreçteki en kıymetli kaynağımız olmuştur.

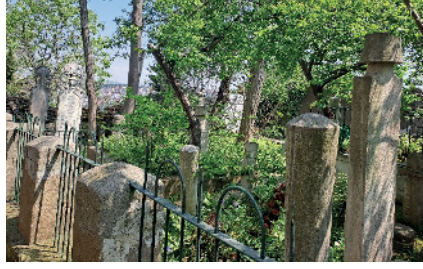
Makalede mezar taşlarının tek tek başlık verilip açıklandığı bir bölüme yer verilmemiştir. Bunun yerine katalog kısmında, hazirenin ana girişinden itibaren mezar dizilişi dikkate alınarak, arazide verilen numara sırasına göre, her bir mezar taşının fotoğrafı veya çizimi ile birlikte kitabeleri de eklenerek tablosu oluşturulmuştur. Ayrıca, numaralandırmada bütün olan mezarlar tek bir numara olarak sayılırken, bir mezara ait olmayan ve yerde bulunan baş taşı, ayak taşı ve başlıklar da aynı sıra numarası dikkate alınarak kataloga eklenmiş ve devam ettirilmiştir. Böylece ayrı bir numaralandırma yapılmayıp çalışma tek bir çerçevede toplanırken, değerlendirme bölümünde yeniden ifade edilecek olan bilgilerin tekrar edilmesinden de kaçınılmış ve makalenin boyutu aşılmamıştır. Değerlendirme kısmında ise her bir mezar, mezar taşı ve başlığın değerlendirmesi yapılmış, yazı ve tarihleri ayrı ayrı ele alınarak Osmanlı Dönemi mezar taşları ve Bektaşî mezar taşları içerisindeki yeri ve önemi mevcut yayınlar ile karşılaştırılarak ifade edilmiştir.

Fotoğraf 1: Hazire Vaziyet Planı

Fotoğraf 2: Hazire'nin Kuzey Doğu köşesinden görünüş.

Fotoğraf 3: Hazire'nin Kuzey Doğu köşesinden görünüş.

Fotoğraf 4: Hazire'nin Kuzey cephesinden görünüş.

Fotoğraf 5: Hazire'nin Güney cephesinden görünüş.

1. Karyağdı Baba Tekkesi Mezar Taşları

Tablo 1: Karyağdı Baba Tekkesi Mezar ve Mezar Taşları Katalog

1 Hû Dost Kullu Şey'in Yerca'u ila Aslibi Fermânına imtisâlen teslim-i Rûh etmiş olan Karaağaç Dergâh-ı Şerîfî Postnişîni Hasîb Baba Bendegânından Yorgancı Asım Efendi'nin rûh-ı revânı şâd Ola fi 28 muharrem sene 1305 (M. 16 Ekim 1887) (Okunuşu: Muka Mimarlık)	
--	--

2

Hû Dost

Rumeli Hisarı'nda

Şehitlik Dergâhı post

Nişini Nâfi ' Baba muhibbânından

Kumkapı Serkomiseri Ali Rızâ

Efendi'nin merkad-i me'vâsıdır

Cümle ehl-i imân ile

Beraber rûh-ı revânı

Şâd u handân olsun

Sene 1318 Fi 26 Receb-i Şerîf

(M. 19 Kasım 1900)

(Okunuşu: Muka Mimarlık)

3

Hû Dost

Karyağdı Baba

Hazretlerinin

Dergâh-ı Postnişini

Mehmed Necib Baba'nın ²

Rûh-ı revânı şâd

u handân ola

Fi 28 Şubat 1291

(M. 28 Şubat 1875)

(Okunuşu: Muka Mimarlık)

² Karyağdı Baba Tekkesi Şeyhlerinden olan Mehmet Necip Baba'nın aynı zamanda tekkede matbaacılık faaliyetleri yürüttüğü ve bu nedenle de Matbaacı Baba olarak anıldığı bilinmektedir (Çift, 2003). Tekkeye bir matbaa tesis ettiği, bu matbaa ile taş baskı eserler yayınladığı ve Bektaşilik ile alakalı kaynaklar bastığı bilinmektedir. Bu konuda bk. Varol, Muharrem, "19. Yüzyıl İstanbul'unda Bazı Tekkelerin Matbaacılık Faaliyetleri", *Osmanlı Araştırmaları* 13 (2013), 317-342.

4 Hû Hazreti Şeyh Sâfî Sülâle-i tahirelerinden Es-Seyyid Mehmed (Muhammed) Abdi Baba ruhu için Fâtiha (Okunuşu: Muka Mimarlık)	
5 	
5 BAŞ TAŞI Kutbü'l-ârifin Gavsu'l- vâsılîn Hazret-i Karyağdı Es-Seyyid Mehmed (Muhammed) Ali Kuddise Sirruhu'l-Celî (Okunuşu: Muka Mimarlık)	5 AYAK TAŞI Huve'l-Mu'în Sadât-ı sülâle-i Kâzimiyyeden Horasânî Karyağdı Ali Baba Kuddise Sirruhu'l- Celiyyu'l-A'la (Okunuşu: Muka Mimarlık)

6

6

BAŞ TAŞI BATI CEPHE

Huvallah

Ey'aşıkân ey sâdıkân cism-i' unsur-i fâni-yi cihân
Sanma kalır burda gelen bâkî kalır Allah hemân
Bu âleme geldin ise haşır u neşr etme gümân
Bul sırât-ı müstakimi Mevlâ sana etsün 'iyân
Ârifâne nazar ile Lâ Yemutû mü'min olan
Fahr-ı 'âlem Mustafa'ya ümmet olan buldu derman
Şâh 'Aliyyu'l- Murtazâ'nın evlâdına kurban olan
İçen hayât-ı Hızır'dan hayyu'l-Ebed ol cân
Hâfız sana mu'in oldun pîrin Hacı Bektâş Balım Sultân
Tarihimi dedim kendim İnna İleyhi Râciun
(Toprak altında)
(Okunuşu: Muka Mimarlık)

6

BAŞ TAŞI GÜNEY CEPHE

Karyağdı Ali Baba

Türbedân ve seccâde

Nişîni Hâfız Mehmed

Sâlih Baba³ Merkad-i

Me'vâsıdır cümle ehl-i

İmân ile rûh-ı revânı

Şâd u handân

Olsun Mevlûdu

Sene 1263

(M. 1846/47)

(Okunuşu: Muka Mimarlık)

6

BAŞ TAŞI KUZEY CEPHE

Divân-ı

Aşk Sahibi Hafız Baba

İrtihâli sene 1332

Fî 29 Kânûn-i Sâni

(M. 11 Şubat 1917)

(Okunuşu: Muka Mimarlık)

³ Hafız Mehmet Salih Baba 1826 sonrası Karyağdı Baba Tekkesinde postnişinlik yapan ve aynı zamanda tekke yakınında bulunan Eyüp Zeynep Hatun Cami imamlarındandır (Yüksel: 2005). Kendisi aynı dinin farklı iki mekanına ait iki ayrı görevi sebebiyle hem Hafız hem Baba olarak tanınmıştır. Bu konuda bk. Filiz, Melih, “Fahri Maden, İstanbul Bektaşîleri, Gazi Kitabevi, Ankara, 2019.”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 99 (2021), 679-684.

7

Allah Hû

Bende-i Al-i Aba

Merd-i mücerred Debbâğ

Süleyman Baba

Ruhu için Fâtiha

1227

(M. 1812/13)

(Okunuşu: Muka
Mimarlık)

8

Hû

Kullu Şey'in Yerca'u İla Aslibi
fermânına

İmtisâlen terk-i cân eden Karyağdı

Ali Baba Dergâh-ı postnişin(i)

Hâfız Sâlih Baba mahdumu İbrahim
Selîm

Rûhu şâd ola tarih-i mevludu

Fî 1 Kânun-ı Sâni Sene 1302

(M. 13 Ocak 1887)

(Okunuşu: Muka Mimarlık)

9

Hû Dost

Esbak Şeyhu'l-Harem-i Hazret-i

Nebevi buld-i âşiyân İşkodralı

Şerîfî Mustafa Paşa

Hazretlerinin halîle-i muhteremeleri

Ve İpekli merhum Abdurrahman

Paşa kerimesi merhume

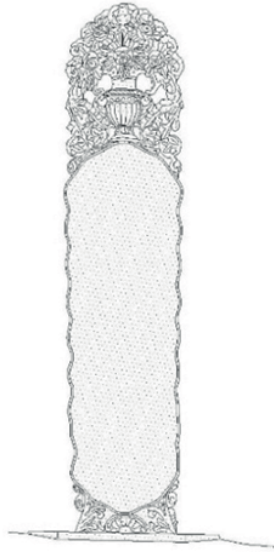
Ve mağfûre leha Dervîşe Nûriye

Hanımın ruhu için Fâtîha

Sene 1280 10 Cemaziyelevvel Za

(M. 23 Ekim 1863)

(Okunuşu: Muka Mimarlık)

10

Hû Dost

Musa Baba kim ol bende-i
Al-i'Abâ

Tarîka hizmet eyleyib
olmuş idi pür-safâ

Nice yıllar kanmıştır bu
tarikın zevkine

Hemân mahrum etmeye ol
Hazret-i Mustafa

Bu dergâha geldi ol buldu
şeref

Kutb-ı 'âlem Hacı Bektâş-ı
Veli'den buldu nur-u ziyâ

Musa Baba'nın rûh-ı revânı
şâd ola Fi 5 Z

Sene 1232 11 (M.
1816/1817)

(Okunuşu: Muka
Mimarlık)

11

Yâ Hû

Cennet-mekân merhum

Sahibu'l-Hayrât Hasekî

Sultân İmâreti

Aşçıbaşı Kalyonî Mehmed

Baba'nın ve kâffe-i ehl-i imânın

Ruhları için El-Fâtiha

Sene 1243 (1827/28)

12

Lâ Mevcûde İllâ Hû

Kimseye Bezm-i Fenâ'da pîr u
bernâdan ebed

Olmadı mümkün dirîğa 'iyy u nûş-ı
câvidân

İşte bu merhume kim zât-ı Hasîb Paşa
ile

Hemşîr-i 'ismet-eser olmuş iken nice
zamân

Dest-i sâkî -yi ecelden câm-ı mevti nûş
edib

Mest-i sahbâ-yı fenâ olub bekâ buldu
hemân

Tâki oldukça afvda lücce-i ğafir anda
hüdâ

Eyleye ahfâdını sıhhatle mesrûru'l-
cinân

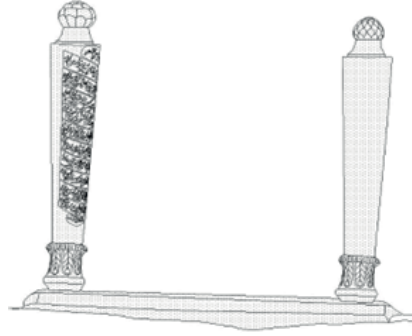
Gûş edince fevtini tarih-i tâm söyledim

Fâtîma Nûriye Hanım Hû deyu buldu
cinân

Sene 1284

(M. 1867/68)

(Okunuşu: Muka Mimarlık)

121

13

Hüve'l-Hallâku'l Bâkî

(kırık) Süleyman Ağa'nın kerimesi

(kırık) (mer)hum Zeliha Hanım

Ruhuna Fâtîha sene 1220 (M. 1805/06)

14

Hû Dost

Ey vefâsız dehr-i dünya senden kâm almadım
Sinnim Elli oldu tamâm bir safânı görmedim
Çıkarıb Rumeli'nden gezdirdin Asya'yı bâ tamâm
Ehl-i Beyt'e bende oldum gayre gönül salmadım
Destgîrim hem penâhım pîrim Hacı Bektâş-ı Velî
ol hümâm
Müşfi'im olsun Muhammed melce'im Oniki imâm
Karaağaç Dergâhı Postnişîni...(Kalanı kırık)
(Okunuşu: Müfit Yüksel)

15

16

Hüvel Bâkî

.....
Kapusunda
....lacedi

17

.....
Yeniçeri yüz bin.....

18

19 ...Hanımının ruh için Fâtiha Fi 1313 25 (M. 1896) 	20tüccarlarından ...es seyyid Ali Ağa'nınsi merhume Hatice hanım 1262 , 17, Ş/S (M. 8 Ekim 1846/M. 14 Şubat 1846)
21 El Baki ..deren kazasındanmaf karyesindeali oğlu.... 	22 Mehmed ruhuna.....fa.... 1266, nun (M. Temmuz/Ağustos 1850)
23 Efendinin ruhçun.... Fi 1307 sene 26 Cemazel ahir (M. 17 Şubat 1890) 	24 Hüvel Baki Çıkdım taşlar başına.....

25

Ruhiçün

Fatiha

1081 fi 8 nun sene

(M. 19 Ocak 1671)

26

Hüvel Baki

Beni kıl mafiret ey rabb-i yezdan

Be hakk arş-ı azam nur-u kuran

Gelub kabrim ziyaret eden ihvan

Edeler ruhuma bir Fâtiha ihsân

Filibe muhacirlerinden olub Dersaadet

Eczacılarından şerafettin efendi

Nezinde mukim iken vefat eden

Penbe Hanım ruhuna fatiha

Sene 1329 Safer 16

(M. 16 Şubat 1911)

27

(Kırık).....

Okusunlar ruhum için kul hu Allah

ayeti

Ekin kazasından Bozyemiş

karyesinden

Karkapu tüccarlarından rezvanzade

.....

28

Hüvel.....

Zahireci Ali Efendi'nin

Mahdumu merhum Mehmed

.....

29

Hüvel Baki

Şeyh Vefa kurbunda Molla Hüsrev
Mahallesinde sakin yorgancı el hac
Yusuf Ağanın halileleri
.....mağfurleha

30

31

32

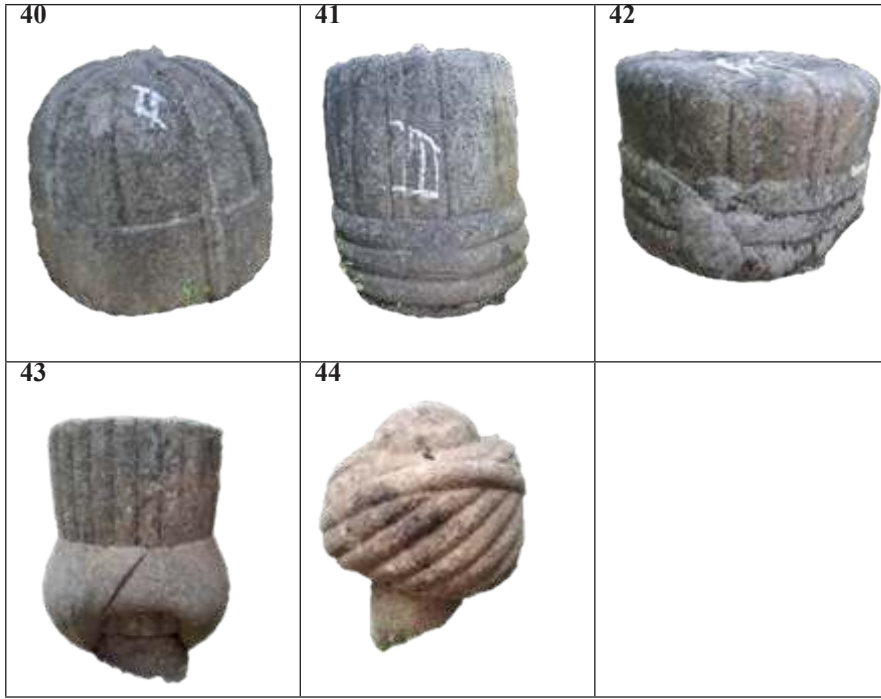
33

Hüvel Baki.....

.....

34 	35
36 Nev civanım uçdu cennet bağına Fırakı kaldı validenin canına 	37 Eylerim hemen... Söylerim murad kılub.....benim Cennet ile oldura.....
38 	39

2. Değerlendirme

2.1. Mezar Tipleri

Mezar Taşı ile alakalı yapılan akademik çalışmalar neticesinde, mezar tipolojisi 5 başlıkta karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; toprak mezar, çerçevesi mezar, sandukalı mezar, kapak taşlı mezar ve sandık mezar (sembolik lahit) (Çal 2015: 303).

Çalışmanın konusu olan Karyağdı Baba Tekkesi'ndeki 12 mezar incelendiğinde ise; 3 kapak taşlı mezar 2 çerçevesi mezar 7 toprak mezar tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken detay 12 mezardan her birinin baş taşı batı yönüne ayak taşı doğu yönüne bakarken, Hafız Salih Baba'nın oğlu olan 1 yaşında vefat ettiği belirtilen İbrahim Selim'in mezarı diğer 11 mezarın aksine baş taşı doğu yönüne ayak taşı batı yönüne gelecek şekilde konumlandırılmıştır (Filiz 2021: 682). Bunun nedeni ise; baş taşının kapı girişi veya yol ağzında kalmasıdır. Bu gibi durumlarda mezarın baş taşı yerine ayak taşının konulduğu görülmektedir.⁴ Nitekim

⁴ Bu konu ile alakalı bilgi ve tecrübesini benimle paylaşan Prof. Dr. Halit Çal'a teşekkür ediyorum.

bu mezarda da benzer uygulama söz konusudur. Aynı farklılık Çorlulu Ali Paşa Külliyesi'ndeki küçük hazirede yer alan ve 1722 yılına tarihlenen 11 numaralı çocuk mezarında da görülmüştür (Uçar 2019: 64-65). Buradaki mezar baş taşı güneye ayak taşı kuzeye gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Ancak buradaki mezar Karyağdı Baba Tekkesi'ndeki mezarın aksine yol kenarı ya da kapı girişinde değildir, etrafındaki diğer mezar parçası kalıntılarından konumlarından hareketle, mezarın hasar görmüş olması veya zamanla mezarın kaymış olabileceği düşünülmüştür.

Tablo 2: Karyağdı Baba Tekkesi Mezar Tipleri

NO	Kimliği	Tarihi H/M	Mezar Tipi
1	Yorgancı Asım	1305/1887	Toprak Mezar
2	Ali Rıza Efendi	1318/1900	Toprak Mezar
3	Necip Baba	1291/1875	Toprak Mezar
4	Mehmet Abdi Baba		Toprak Mezar
5	Karyağdı Ali Baba		Çerçeveli Mezar
6	Hafız Baba	1263/1846-47 1332/1913-14	Çerçeveli Mezar
7	Süleyman Baba	1227/1812-13	Toprak Mezar
8	İbrahim Selim	1887	Kapak Taşlı Mezar
9	Nuriye Hanım	1280/1863	Kapak Taşlı Mezar
10	Musa Baba	1232/1816-17	Toprak Mezar
11	Kalyoni Mehmed Baba	1243/1827-28	Toprak Mezar
12	Fatıma Nuriye Hanım	1284/1867-68	Kapak Taşlı Mezar

2.2. Mezar Taşı Tipleri

Osmanlı Mezar Taşları ile alakalı yapılan çalışmalarda, mezar taşları gövde kesitlerinin şekli, başlıklı veya başlıksız oluşu, cinsiyeti, tepeliği ve yazıların yerleştirilişi gibi farklı özelliklere göre sınıflandırılmıştır (Karaçağ 2011: 110). Ancak daha sade bir sınıflandırma ile kare, dikdörtgen, silindirik formu, çokgen gibi bir sınıflandırma daha çok tercih edilmiştir. Biz de bu çalışmada bu sade ifade şeklinden yararlanarak sınıflandırma yapmayı uygun bulduk. Bunun neticesinde de çalışma kapsamında yer alan 35 baş 13 ayak taşı, kare (K), dikdörtgen (D), silindirik formu (S) olarak sınıflandırılarak ifade edildi. Silindirik formu (S) kesitli mezar taşlarının 8 tanesi ayak taşı, 2'si yerde 6'sı ayakta olmak üzere 8 tanesi de baş taşıdır. Yerde olanların

cinsiyeti ve başlıkları belirsiz iken, ayakta olan baş taşlarının 5 tanesi erkek, 1'i kadın mezarı ve 4'ü başlıklı 1'i bitkisel tepeliklidir. Dikdörtgen (D) kesitli mezar taşlarının; 5 tanesi başlıklı erkek baş taşı ve 1 bitkisel tepelikli kadın baş taşı, geriye kalan 20 baş taşı başlıksız ve 4'ü erkek 3'ü kadın iken 5'i ayak taşı olarak tespit edilmiştir. Geriye kalan son sınıflandırma karedir (K) ve çalışma kapsamında kare kesitli bir baş taşı bulunmaktadır. Bu baş taşı kazı alanında bulunmuş olup başlıksız ve cinsiyeti belirsizdir. Mezar taşları, çalışmayı daha anlaşılır ve sade tutabilmek adına, cinsiyetleri ve başlıklarına göre kendi içinde tekrardan sınıflandırılmamıştır. Bunun yerine; cinsiyetleri, başlıkları, şu anki durumları, tarihleri ve kesitlerine göre detaylı bir tablo şeklinde bölüm sonuna eklenmiştir (tablo 3).

2.2.1. Silindirik (S) Formlu Mezar Taşları

Gövdesi silindirik formlu toplam 16 mezar taşı bulunmaktadır. Bu mezar taşlarından 8 tanesi ayak taşı geriye kalan 8 tanesi de baş taşıdır. Baş taşlarından 2 tanesi hazire alanının etrafında parça şeklinde bulunmuştur. Günümüze ulaşan gövde parçasından mezar taşı sınıflandırması yapılabilmiş olsa da kitabesinin okunamaması ve herhangi bir başlığı olmaması sebebiyle cinsiyetleri belirsizdir. Baş taşlarından 6 tanesi hazire alanı içerisinde, ayakta ve sağlamdır. Bunlardan 5 tanesi erkek baş taşı 1 tanesi kadın baş taşıdır. Kadın baş taşı başlıksız olup bitkisel bezeme ile bitirilmiştir (katalog no 12). Erkek baş taşlarından 4'ü başlıklı 1'i silindirik formlu başlıksız olup üzerinde başlık kabartması⁵ vardır (katalog no 1).

2.2.2. Dikdörtgen (D) Kesitli Mezar Taşları

Gövdesi dikdörtgen kesitli toplam 31 mezar taşı bulunmaktadır. Bunlardan 6 baş taşı hazire alanında ve ayakta olup 5 tanesi başlıklı erkek baş taşı 1 tanesi bitkisel tepelikli kadın baş taşıdır. Fes başlıklı erkek baş taşına, Bektaşî tarikatına mensup olduğu anlaşılabilmesi için ayrıca tarikatın simgesi olan başlık kabartma olarak işlenmiştir (katalog no 2). Baş taşlarından 20 tanesi yerde olup başlıkları günümüze gelmemiştir. Kitabesi okunabilenlerden anlaşıldığı kadarıyla bu baş taşlarından 3 tanesi erkek 3 tanesi kadın mezarıdır. Geriye kalan 5 taş dikdörtgen kesitli ve başlıksız ayak taşıdır.

⁵ Daha çok tarikat mezar taşlarında gördüğümüz, tarikatın sembolü olan ve tarikat mensupları tarafından kullanılan başlıkların mezar taşına kabartma yöntemiyle işlenmesi.

2.2.3. Kare (K) Kesitli Mezar Taşları

Bu başlık altında yalnızca 1 mezar taşı tespit edilmiştir. Bu mezar taşı tekkenin güney avlusunda yer alan kazı alanında olup başlıksızdır. Parça şeklinde günümüze ulaşmış olan baş taşının kitabesinden yalnızca tarih okunabilmiş cinsiyeti hakkında bilgi edinilememiştir (katalog no 25).

Tablo 3: Karyağdı Baba Tekkesi Mezar Taşı Tipleri

No	Kimliği	Mesleği	Miladi Tarih	Mezar Taşı Tipi	Başlık Tipi	Konumu ve Durumu
1	Asım	Yorgancı-Postnişin	1887	Silindirik Formlu	Başlıksız (4 terkli horasani başlık kabartması)	Hazirede-Ayakta
2	Ali Rıza Efendi	Kumkapı Serkomseri	1900	Dikdörtgen Kesitli	Hamidi Fes (12 terkli hüseyini başlık kabartması)	Hazirede-Ayakta
3	Mehmet Necip Baba	Karyağdı Baba Dergahı Postnişini	1875	Silindirik Formlu	Başlıklı (12 terkli hüseyini)	Hazirede-Ayakta
4	Es Seyyid Mehmed Abdi Baba ⁶	Postnişin		Silindirik Formlu	Başlıklı (4 terkli horasani)	Hazirede-Ayakta
5	Karyağdı Ali Baba	Tekkenin kurucusu ilk postnişin		Silindirik Formlu	Başlıklı (4 terkli horasani)	Hazirede-Ayakta
6	Hafız Mehmet Salih Baba	Karyağdı Baba Tekkesi Postnişini	1846/47-1917	Dikdörtgen Kesitli	Başlıklı (12 terkli hüseyini)	Hazirede-Ayakta

⁶ Es Seyyid Mehmed Abdi Baba'nın mezarının kitabesinde Hz. Şeyh Safi Sülalesinden olduğu yazılmıştır. Şeyh Safiyyüddin-i Erdebili Safavi tarih yazımında, Safavi devletinin kurucusu olduğu ve Şah İsmail'in de Şeyh Safi soyundan geldiği yazılmaktadır. Erdebil tekkesi kurucusu olarak kabul edilen Şeyh Safi'yi Alevi-Bektaşî kültüründe inanç önderi olarak görülmektedir. Es Seyyid Mehmed Abdi Baba'nın Şeyh Safi soyundan geldiği yazılmış olsa da bu bilginin bir kesinliği yoktur. Bu konuda bk. Ali Rıza Özdemir, "Şeyh Safiyyüddin-i Erdebili'nin Etnik Kökeni ve İnancı Hakkında Bazı Değerlendirmeler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 100, Ankara 2021

7	Süleyman Baba	Karyağdı Baba Tekkesi Postnişini	1812/13	Silindirik Formlu	Başlıklı (12 terkli hüseyni)	Hazirede-Ayakta
8	İbrahim Selim	Hafız Mehmet Salih Baba'nın oğlu	1887	Dikdörtgen Kesitli	Başlıklı (4 terkli horasani)	Hazirede-Ayakta
9	Nuriye Hanım	İşkodralı Şerifi Mustafa Paşa eşi, İpekli Abdurrahman Paşa kızı	1863	Dikdörtgen Kesitli	Bitkisel tepelikli	Hazirede-Ayakta
10	Musa Baba	Postnişin	1816-1817	Dikdörtgen Kesitli	Başlıklı (12 terkli hüseyni)	Hazirede-Ayakta
11	Kalyoni Mehmet Baba	Haseki Sultan İmareti Aşçıbaşı	1827-1828	Dikdörtgen Kesitli	Başlıklı (12 terkli hüseyni)	Hazirede-Ayakta
12	Fatima Nuriye Hanım	Hasib Paşa yakını	1863 (ebcet verilmiş fakat tarih doğru çıkmıyor)	Silindirik Formlu	Bitkisel tepelikli	Hazirede-Ayakta
13	Zeliha Hanım	Süleyman Ağa'nın Kerimesi	1805-1806	Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
14				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
15				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
16				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
17				Silindirik formlu	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
18				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
19			1896	Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
20	Hatice Hanım		1846	Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
21	Ali Oğlu			Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
22	Mehmed		1849-1850	Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde

23			1891	Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
24				Silindirik Formlu	Başlığı Yok	Hazirede-Yerde
25			1671	Kare Kesitli	Başlığı Yok	Kazı Alanında-Yerde
26	Penbe Hanım	...Eczacılarından şerafettin efendi Nezdinde mukim iken...	1911	Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Kazı Alanında-Yerde
27				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Kazı Alanında-Yerde
28	Mehmed	Ali Efendinin Mahdumu		Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Kazı Alanında-Yerde
29		Yorgancı Yusuf Ağanın Eşi		Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Kazı Alanında-Yerde
30				Dikdörtgen Kesitli	Ayak Taşı	Kazı Alanında-Yerde
31				Dikdörtgen Kesitli	Ayak Taşı	Kazı Alanında-Yerde
32				Dikdörtgen Kesitli	Ayak Taşı	Kazı Alanında-Yerde
33				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Avluda-Yerde
34				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Avluda-Yerde
35				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Avluda-Yerde
36				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Avluda-Yerde
37				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Avluda-Yerde
38				Dikdörtgen Kesitli	Başlığı Yok	Avluda-Yerde

2.3. Başlıklar

Tarikatlarda başlıklar ayrı bir kutsallığa sahiptir. Her tarikatın kendine has başlığı ve bu başlıklarında kendine özgü şekli ve tasarımlarına göre anlamları vardır. Tarikat başlıklarının başa oturan alt bölümüne lenger, üst bölümüne de kubbe adı verilmiştir. Her tarikatın başlığı kendilerine özgü usul ve inanışlara göre zaman içinde şekillenmiş olup ana hatlarıyla birbirinden farklı tasarıma sahiptir. Böylelikle taktıkları başlığa göre tarikatlar birbirinden ayrılabilir iken kişi bağlı bulunduğu tarikatı, taktığı başlık aracılığı ile yansıtmış olur (Ağırdemir: 2011). Bektaşî başlıkları ak keçeden yapılımları, üst çapının alt çapından biraz büyük ve dik oluşunun yanında, türlerine göre sayısı değişen terkleri ile diğer tarikatlardan ayrılır (Çal: 2022, 517). Terk; başlığın üzerine dikey şeritler halinde inen sayısı değişen dilimli görüntüye verilen isimdir. Terklerin sayısı tarikat içerisindeki özel inanışlara göre şekillenir (Maden: 2011, 66). Allah'ın birliğini ifade etmek için 1 terk kullanılırken Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i simgelemek için 4 terk kullanılır. Aynı şekilde on iki imama vurgu yapmak içinde 12 terkli yani dilimli başlık tercih edildiği görülür. Bektaşî başlıkları kendi içinde terk sayılarına göre sınıflandırıldığında; elifi 2, edhemi/horosani 4, bozdoğanı 5, şemsi/kalenderi 7, cannuş 9 ve hüseyini 12 terkli olarak çalışmalar neticesinde belirlenmiştir.

Bu çalışmada Karyağdı Baba Bektaşî Tekkesi'nde 15 başlık tespit edilmiş bunlardan 9 tanesi mezar taşı üzerinde yer alırken 6 tanesi mezar taşından bağımsız kırılmış olarak hazire alanı ve duvarı içerisinde yerde bulunmuştur. Başlıkların mezar üzerinde yer alanları katalog kısmındaki numaralandırma dikkate alınarak tabloda belirtilirken, herhangi bir mezar taşına bağlı olmayan kırık başlıklar ise katalogun en sonuna dahil edilerek numaralandırılmıştır. Bunların içerisinde tespit edilen 2 başlık, Bektaşî başlığından bağımsız sarık (kuka) ve kavuk (kâtibi) olarak tespit edilmiştir. Bu başlıklar; herhangi bir mezar ve mezar taşı bulunmadığı için haklarında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Karyağdı Baba Tekkesi Haziresi'ne ait olup olmadığı belli olmamakla birlikte tekke haziresi içerisinde bulunmuşlardır. (katalog no 43-44). Bunun dışında bir dikdörtgen kesitli bitkisel tepelikli bir de silindirik formlu bitkisel tepelikli kadın mezarı mevcutken, bir erkek mezarı da silindirik formlu başlıksızdır. Kadın mezarlarında başlığa rastlanmamıştır (katalog no 9-12). Geriye kalan baş taşları kazı alanı ve tekke avlusu içinde kırık ve başlıksız olarak tespit edilmiştir. Ayrıca başlıksız olan silindirik formlu erkek baş taşı ile dikdörtgen kesitli azizi

fesli erkek baş taşında tarikat mezarlarında gördüğümüz başlık kabartması çizimi görülmektedir (katalog no 1-2).

2.3.1. 2 Terkli Başlıklar

Çalışmada yer alan mezar taşlarından yalnızca iki mezar taşı 2 terkli elifi başlıklıdır. Bu mezarlar hazire alanı içerisinde sağlam durumda bulunmaktadır. Söz konusu bu iki mezardan biri Karyağdı Baba'ya diğeri ise Es Seyyid Mehmed Abdi Baba'ya aittir (tablo 4). Bu mezarlarda 2 terkli elifi başlık görülmektedir. Bektaşî kültüründe, 2 ve 4 terkli başlıkların daha erken tarihlerde tercih edildiği bilinmektedir. Bu iki şahsın yaşadığı tarihler dikkate alınarak 2 terkli başlığın tercih edilmiş olabileceği düşünülmüştür. Ancak başka bir çalışmada bu iki mezarın 19. Yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı ve 2 terkli elifi başlığın bu dönemde yeniden moda olduğu dile getirilmiştir (Vatın-Zarcone:1999, 143-154). Denizli Teslim Abdal Tekkesi'nde bulunan ve 19. yüzyıla tarihlendirilmiş bir başlık da bu duruma örnek gösterilebilir (Çal: 2022. 518). Ayrıca bu başlığı Hacı Bektaş Veli'nin ve Balım Sultan'ın kullandığı, uzaktan bakıldığında elif harfine benzediği için bu isimle anıldığı bilinmektedir (Maden: 2011, 67-69).

Tablo 4: 2 Terkli Başlıklar

No	4	5
Tarih		
Kimlik	Es Seyyid Mehmed Abdi Baba	Karyağdı Baba
Başlık		

2.3.2. 4 Terkli Başlıklar

Bu çalışmada yer alan başlıklardan yalnızca 1 tanesi 4 terkli horosani/edhemi başlıklıdır. Bu başlık Hafız Salih Baba'nın oğlu olan ve 1 yaşında vefat eden İbrahim Selim'e aittir.

Tablo 5: 4 Terkli Başlıklar

No	8
Tarih	1887
Başlık	

2.3.3. 12 Terkli Başlıklar

Karyağdı Baba Tekkesi mezar taşları içerisinde başlıklı olanlardan 9 tanesi 12 terkli Hüseyini başlığa sahiptir. Temelde 12 terkli olsalar da başlıklar uzunlukları, tepe kısımlarının yuvarlak ya da düz oluşu, alt taraflarındaki sarmallar ile birbirinden farklıdır. Ancak biz bu çalışmada yalnızca terk sayısına göre sınıflandırma yaptığımız için ayrıca detaylandırmaya girmedik (tablo 6-7). Bunun dışında hamidi fes başlıklı 2 numaralı erkek mezar taşının üzerinde yer alan başlık kabartması da 12 terkli hüseyini başlıklıdır (tablo 10).

Tablo 6: 12 Terkli Başlıklar (Mezar Taşı Üzerinde Olmayan)

No	39	40	41	42
Başlık				

Tablo 7: 12 Terkli Başlıklar (Mezar Taşı Üzerinde Olanlar)

No	3	6	7	10	11
Tarih	1875	1846-47 1917	1812-13	1816-17	1827-28
Kimlik	Mehmet Necip Baba	Hafız Baba	Süleyman Baba	Musa Baba	Kalyoni Mehmet Baba
Başlık					

2.3.4. Bektaşî Başlığı Olmayanlar

Bu alanda 3 başlık tespit edilmiştir. Bunlardan biri hazire alanı içerisindeki bir baş taşında bulunan hamidi festir. Kitabeden şahsın Serkomser olduğu anlaşılmış olup hem dönemin modası olduğu için hem de resmi bir kurum görevlisi olması sebebiyle başlık olarak fes seçildiği düşünülmektedir (tablo 8). Ancak Bektaşîlik bağına da vurgu yapılabilme amacıyla baş taşına 12 terklı hüseyini başlık işlenmiştir (tablo 9).

Bu alt bölümdeki diğer iki başlık hazire duvarı içerisinde bulunmuş olan ve herhangi bir mezar taşına bağı olmayan kavuk (kâtibi) başlık ve sarıktır (kuka⁷) (katalog no 42-43). Tekke görevlisi İbrahim Bey'in de verdiği bilgiye göre bu iki başlığın ve tekke avlusunda bulunan mezar taşlarının başka bir hazireden getirilmiş olması ihtimalidir. Bu bilginin kesin olmaması sebebiyle ve bilgi eksikliğine sebep olmamak adına biz alanda karşımıza çıkan konu ile alakalı her detayı makalemiz içerisinde değerlendirmeye çalıştık.

Bu bağlamda değerlendireceğimiz ilk örnekten biri kâtibi tipi kavuktur. Bu kavuk 18. Yüzyıl ve 19. Yüzyıl arasında düşük rütbeli saray görevlileri tarafından tercih edilen bir başlık türüdür (Çal 2015: 313). Tıpkı 2 numaralı mezarda olduğu gibi kendisi Bektaşî olan bir görevliye veya başka bir hazireden bambaşka bir şahsa da ait olabilir. Elimizde başlık parçası dışında hiçbir şey olmadığı için kesin bir şey söylemek mümkün değildir. İkinci örneğimiz ise yine yalnızca başlığı elimizde bulunan mezarın geri kalanını bilmediğimiz kuka tipi sarıktır. Bu sarığın daha ziyade yeniçeri mezarlarında görüldüğü bilinmektedir (Çal 2015: 312). Yeniçerilerin Bektaşîlik ile olan yakınlıkları düşünüldüğünde bu başlığın Karyağdı Baba Tekkesi'ne mensup bir yeniçerinin mezarına ait olabileceği düşünülebilir.

Tablo 8: Bektaşî Başlığı Olmayan Başlıklar

No	43	44	2
Başlık			

⁷ Halit Çal'ın makalesinde “bir diğer yeniçeri başlığı” olarak açıklanan başlık ile benzediği düşünülmektedir. Bektaşî tarikatı ve Yeniçeriler arasında ki ilişki göz önüne alındığında başlığın bir Yeniçeri başlığı olan kuka olması muhtemeldir. Bu konuda bk. Çal, H. (2015). “Türklerde Mezar – Mezar Taşları”, *Aile Yazıları* 8, (8): 295-332.

2.3.5. Bitkisel Tepelikliler

Başlıksız bitkisel tepelikli 2 mezar taşımız vardır. Osmanlı Mezar Taşlarında bitkisel tepelikli başlıkları biz daha ziyade kadın mezarlarında görmekteyiz (Çal: 2021). Nitekim bu iki mezar da kitabesinde ifade edildiği üzere kadın mezarıdır. Bunlardan biri gövdesi dikdörtgen kesitli olup tepe kısmında bir vazo ve vazo içerisinden çıkan güllerle sonlandırılmıştır (katalog no 9). Aynı tasarım mezarın ayak taşında da görülmektedir. Vazo içerisinden çıkan çiçekler daha çok 18. ve 19. yüzyıllarda başlık tepeliği ve mezar cepheleri süslemesinde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çorlulu Ali Paşa Külliyesi'nde yer alan 1861 tarihli Hayri Hanım'ın mezar baş taşında benzer şekilde vazo ve içerisinden dışarıya kıvrılarak taşan güller görülmektedir (Uçar 2019: 145-148). Diğer mezarda ise silindirik formu hem ayak hem baş taşının tepesi küre şeklinde sonlandırılmış ve kürenin üzerine bitkisel detaylar işlenmiştir (katalog no 12).

Tablo 9: Bitkisel Tepelikli Baş Taşları

No	9	12	
Tarih	1863	1867-1868	
Kimlik	Nuriye Hanım	Fatıma Nuriye Hanım	
Başlık		Baş Taşı	Ayak Taşı
			

2.3.6. Başlık Kabartması Olanlar

Başlığın mezar taşı üzerine işlenmesi daha çok tarikat mezarlarında karşımıza çıkan bir uygulamadır. Bu durum yalnızca başlıkla sınırlı kalmayıp tarikatın kendine özgü olan ve zamanla simgeleşmiş farklı materyallerinin de mezar taşları üzerine işlendiği görülmüştür. Bektaşî mezarlarında bu uygulamanın en çok görüldüğü materyal teslim taşıdır⁸. Ancak çalışmamız olan Karyagdı Baba Tekkesi'nde tarikata vurgu yapabilecek herhangi bir simgeye, iki mezarda gördüğümüz başlık kabartması haricinde rastlanmamıştır (Temren 2010: 24). Mezarlardan 1 numaralı olan silindirik formu ve başlıksız olması sebebiyle baş taşına 4 terklı horasanî/ edhemi başlık kabartması işlenmişken (tablo 10), 2 numaralı diğer mezarda başlık hamidi festir ve baş taşına 12

⁸ Yola teslimiyeti simgeleyen 12 kollu yıldızdan oluşan bir tür kolye.

terkli hüseyini başlık işlenmiştir. Şahsın mesleği gereği ve dönemin modası da olması sebebiyle fesen mezar taşında başlık olarak kullanıldığı ancak Bektaşilik ile olan bağıını göstermek adına tarikat başlığının da ayrıca baş taşına işlendiğini düşünüyoruz (tablo 8-10). Silindirik formlu 1 numaralı mezarda olduğu gibi başlığı olmayıp başlık kabartmasına sahip bir örnek de Seyyid Nizam Camii'ndeki Saraç Mehmet Ali Baba'nın 1839 tarihli baş taşıdır (Çal 2022: 515). Bu iki mezar taşındaki başlık kabarması aynı olmasa da başlıksız silindirik formlu ve başlık kabartmalı olması açısından benzerlik göstermektedirler.

Tablo 10: Başlık Kabartmalı Baş Taşları

No	1	2
Tarih	1887	1900
Kimlik	Yorgancı Asım	Kumkapı Serkomseri Ali Rıza Efendi
Başlık		

2.4. Mezar Taşlarında Yazılar

Orhun Anıtlarından günümüze kadar uzanan Türk Mezar Taşı geleneği zaman içerisinde Türkler'in farklı coğrafyalar ve bu coğrafyalardaki etkileşimleriyle birlikte varlığını sürdürmüştür. Selçuklu ve Beylikler devrinde kitabelerde Arapça, Farsça yazılar görülürken Osmanlı Dönemi mezar taşlarında Osmanlı Türkçesi'nin görülmesi mezar taşı yazılarının zaman içerisinde mezar tasarımı ve süslemesinde olduğu gibi farklı uygulamalarla değişim ve gelişim gösterdiğini gösterir (Çal 2015: 323-324). İslamiyet Öncesi Dönemde ölüm olayının dışında toplumsal ve siyasi olaylardan da bahsedilmesi, İslami Dönem Türk Mezar Taşları kitabelerini kendinden önceki dönemden ayırır. Mezar taşları üzerine yapılan çalışmalarda, araştırmacıların yazıları çeşitli başlıklarda değerlendirdikleri görülmüştür. Bu noktada Laqueur'in (Laqueur 1997: 80) sınıflandırmasını dikkate alarak; yakarış, dua, kimlik, dua isteme ve tarih olmak üzere beş ana başlığı dikkate alarak inceleyenler varken, aynı zamanda Halit Çal'ın (Çal 2000: 214-217) daha detaylı olan; başlangıç ifadesi, durum bildirme, sebep bildirme, tanrıdan istek, insanlardan istek, meslek, aile-baba adı, tanrıdan

istek (dua), ölenin adı, insanlardan istek ve tarih olmak üzere 11 başlıklı sınıflandırmasını da dikkate alan araştırmacılar vardır. Bu çalışmada ise incelenen mezar taşlarındaki kitabelerin detayına göre konumuzu kapsayan başlıklar dikkate alınacaktır. Birçok Türk İslam Mezar taşında olduğu gibi Karyağdı Baba Bektaşî Tekkesi Mezar Taşlarında da yazı gelecek çalışmalara ışık tutacak birer belge niteliğindedir.

2.4.1. Başlangıç İfadeleri

Çalışmada yer alan mezar taşlarından 19 tanesinde başlangıç ifadesi yer almaktadır. Bunlardan 13 tanesi hazire alanında yer alan ve sağlam durumdaki baş taşı, geriye kalan beş tanesi kazı alanında ve tekke arazisinde bulunan kırılmış baş taşlarıdır. Burada değinilmesi gereken hazire içerisinde yer alan mezar taşlarındaki başlangıç ifadeleri tarikat mezar taşlarında sıkça rastladığımız ifadelerden oluşurken hazire dışında kalanlar Osmanlı Mezar Taşlarının genelinde gördüğümüz başlangıç ifadeleridir. Hazire alanında yer alan mezar taşlarındaki bu ifadeleri doğrudan Bektaşî Kültürü'yle ilişkilendirmek mümkün değildir. Bunun sebebi aynı ifadelerin diğer tarikat mezar taşlarında da görülmesidir (Çal 2022: 532). Çalışmamızda yer alan ve dikkat çeken diğer bir detay da Fatma Nuriye Hanım'a ait mezar taşındaki 'La Mevcude İlla Hu' ifadesi ile Karyağdı Baba'nın mezar taşında yer alan 'Huvel Muin' ifadesidir. İncelediğimiz mezar taşları içerisinde başlangıç ifadelerinde benzerlikler söz konusudur ancak bu iki örnek tektir ve diğer Bektaşî mezar taşlarında da sıkça rastlanan ifadelerden değildir. Bektaşî mezar taşlarında sıkça gördüğümüz ve çalışmamız içerisinde de görülen en yaygın ifadeler 'Hu, Hu Dost, Ya Hu ve Allah Hu' gibi ifadelerdir.

Tablo 11: Başlangıç İfadeleri

Başlangıç İfadesi	No	Tarih	Yer
La Mevcude İlla Hu	12	1867/68	Hazire
Huvel Muin	5		Hazire
Huvellah	6	1846/47-1917	Hazire
Hu Dost	1-2-3-9-10	1887-1900-1875-1863-1816-17	Hazire
Hu	4-8	Tarih yok-1887	Hazire
Ya Hu	11	1827/28	Hazire
Allah Hu	7	1812/13	Hazire
Huve'l Hallakul Baki	13	1805/06	Hazire
Hüvel Baki	16-24-26-29-33		Kazı Alanı ve Tekke Avlusu
Hüvel.....	28		Kazı Alanı

2.4.2. Meslek, Unvan, Kişi Adı ve Sülale Adı

Mezar taşı yazılarında yer alan; kişi adı, sülale adı, mesleği, statüsü ve unvanı gibi bilgiler tarihi kaynak olarak nitelendirilebildiği için önemli görülmektedir. Bu nedenle çalışma konumuz olan mezar taşlarındaki kişilerin kimliği, mesleği ve unvanları da okunabilen kitabeler dikkate alınarak belirtilmiştir. Tarikat mezar taşlarında kullanılan unvanlar, kişinin tarikatındaki görevini ve tarikata olan bağlılığını simgelemesi açısından önemlidir. Çalışmamız içerisinde yer alan ve Mustafa Paşa Eşi Nuriye Hanım'a ait mezar taşında dervişe unvanı geçmektedir. Laqueur'un değerlendirdiği iki ayrı derviş tanımı göz önüne alındığında derviş tarikata bağlılığı simgeleyen bir unvan veya tarikatta görev ve sorumlulukları olan tarikat bağlısı olarak değerlendirilmektedir (Laqueur 1997: 161). Halit Çal ise çalışmasında bu durumu; bir paşa kızının tekke görevlisi olmasının akla yatkın olmadığını, Karyağdı'ya gömülmesi ve kitabesinin Bektaşî mezar taşlarında yaygın olarak görülen 'Hu Dost' kalıbı ile başlıyor olması neticesinde tarikat bağlılarından olduğunu ve bu sebeple dervişe ifadenin kullanılmış olabileceğini ileri sürmüştür (Çal 2022: 504). Nitekim kişinin statüsü dikkate alındığında yalnızca bu tarikata mensup ve tarikat bağlısı olması sebebiyle mezar taşında bu unvanla nitelendirilmiş olması daha doğru bir yaklaşımdır. Ayrıca Halit Çal'ın aynı çalışmasında ifade edilen bir cümleye göre; İstanbul Murat Paşa Camii Haziresi'nde yer alan bir mezarı açıklarken 'Halil Ağa'nın kızı Derviş Fatma Hanım'ın mezarı ifadesi kullanılmıştır. Derviş kelimesinin mezar kitabesinde geçtiği düşünülürse Bektaşî tarikatına mensup kadınların da derviş veya dervişe ifadesini kullandığı düşünülebilir (Çal: 2022, 501).

Tablo 12: Meslek, Unvan, Kişi Adı ve Sülale Adı

No	Tarih	İsim	Mesleği	Unvan
1	1887	Yorgancı Asım	Yorgancı	
2	1900	Ali Rıza Efendi	Kumkapı Sekomseri	
3	1875	Mehmet Necip Baba	Postnişin-Matbaacı	Baba
4		Es Seyyid Mehmed Abdi	Postnişin	Baba
5		Karyağdı Ali Baba	Postnişin	
6	1846/47-1917	Hafız Baba	Türbedar-Seccadenişin	Baba/Hafız
7	1812/13	Süleyman Baba	Debbağ	Baba
8	1887	İbrahim Selim	Hafız Salih Baba Oğlu	
9	1863	Nuriye Hanım	Mustafa Paşa Eşi	Dervişe

10	1816/17	Musa Baba		Baba
11	1827/28	Kalyoni Mehmet Baba	Aşçıbaşı	Kalyoni/Baba
12	1867/68	Fatma Nuriye Hanım		Hasip Paşa yakını
13	1805/06	Zeliha Hanım		Süleyman Ağa Kızı
20	1846	Hatice Hanım		Ali Ağa'nın Eşi
21				Ali Oğlu
22	1849/50	Mehmed....		
26	1911	Penbe Hanım	Filibe Muhacirlerinden (Eczacı)	Şerafettin Efendi
28		Mehmed	Zahireci (babası)	Ali Efendi'nin Mahdumu
29				Yorgancı Yusuf Ağa Eşi

2.4.3. Bektaşilik İle İlgili İfadeler

Tarikat mezarlarında tarikata özgü ifadeler ve tarikat kurucusu veya tarikat ulularının isimlerinin zikredilmesi oldukça normaldir. Burada önemli olan bu ifadelerden kişinin bağlı bulunduğu tarikata yönelik bir çıkarım yapıp yapılamayacağıdır. Çalışmamız konusu olan Karyağdı Baba Tekkesi mezar taşlarından bazılarında geçen ifadeler Bektaşî tarikatınca önder veya kurucu kabul edilen önemli şahıslardır. Tarikatlar arasında ortak ifadeler söz konusu olsa da, bazı şahıslar ve ifadelerin yalnızca söz konusu tarikat tarafından kullanıldığı açıktır (Çal 2022: 502). İncelediğimiz mezar taşlarından; kitabesi okunabilmiş olanların içerisinde geçen Bektaşilik ile ilgili ifadeler ve şahıs isimleri belirlenerek daha anlaşılır olabilmesi için detaylı bir tablo olarak verilmiştir.

Tablo 13: Bektaşilik İle İlgili İfadeler

No	Tarih	Mezar Sahibi	Adı Geçen Kişi ve İfade
4		Es Seyyid Mehmed Abdi / Baba	Hazreti Şeyh Safi Sülale-i tahirelerinden
6	1846- 1847- 1917	Hafız Baba	Şâh ‘Aliyyu’l- Murtazâ’nın evlâdına kurban olan İçen hayât-ı Hızır’dan hayyu’l-ebed ol cân Hâfız sana mu’in oldun pirin Hacı Bektâş Balım Sultân
10	1816- 1817	Musa Baba	Kutb-ı ‘âlem Hacı Bektâş-ı Velî’den buldu Nurî

2.4.4. Tarih

Çalışmamızda yer alan mezar taşlarımızdaki kitabeler tarih yönüyle değerlendirildiğinde 17 tanesinde tarih bulunmaktadır. Geri kalan mezar taşlarından hazire içerisinde yer alan ve sağlam durumdaki 2 mezarda ve hazire çevresi ile kazı alanında bulunan 16 tanesinde tarih okunamamıştır. Bu tarihsiz mezarlardan biri Karyağdı Baba’nın mezarı, diğeri de Mehmed Abdi Baba’nın mezarıdır. Bu iki şahsın mezarlarının üslubu ve malzemesi dikkate alınarak 19. yüzyılda yapılmış olduğu düşünülmektedir (Vatın-Zarcone 1999: 145-146). Bunun dışında kalan ve kitabesinden tarih okunabilen mezar taşlarının 14 tanesi 19. yüzyıl, 2 tanesi 20. yüzyıl ve 1 tanesi de 17. yüzyıla denk gelmektedir. İncelenen mezar taşlarının büyük çoğunluğunun 19. yüzyıla ait olduğu görülmektedir.

Tablo 14: Hicri ve Miladi Tarihler

No	Kişi	Hicri Tarih	Miladi Tarih
1	Yorgancı Asım	28 Muharrem 1305	16 Ekim 1887
2	Ali Rıza Efendi	26 Recep-i Şerif 1318	19 Kasım 1900
3	Mehmet Necip Baba	22 Muharrem 1292	28 Şubat 1875
6	aHHafız Baba	Baş Güney:1263 Baş Kuzey:29 Kânun-ı Sânî 1332	Baş Güney:1846/47 Baş Kuzey:11 Şubat 1917
7	Süleyman Baba	1227	1812/13
8	İbrahim Selim	1 Kânun-ı Sânî 1302	13 Ocak 1887
9	Nuriye Hanım	10 Cemazeyilevvel 1280	23 Ekim 1863
10	Musa Baba	1232	1816/17
11	Kalyoni Mehmet Baba	1243	1827/28

12	Fatıma Nuriye Hanım	1284	1867/68
13	Zeliha Hanım	1220	1805/06
19		1313	1896
20	Hatice Hanım	17 Şevval/Safer 1262	8 Ekim/14 Şubat 1846
22	Mehmed...	Ramazan 1266	Temmuz/Ağustos 1850
23		26 Cemazeyillahir 1890	17 Şubat 1890
25		8 Ramazan 1081	19 Ocak 1671
26	Penbe Hanım	16 Safer 1329	16 Şubat 1911

2.4.5. Adı Geçen Dergâhlar ve Şehir Adları

İncelediğimiz mezar taşları içerisindeki iki mezar Karyağdı Baba Tekkesi haziresinde yer alsa da üzerinde İstanbul içerisinde bulunan ve yine Bektaşî dergâhı olan Karaağaç ve Şehitlik Dergahları'nın isimleri okunmaktadır (katalog no 1-2). Şehitlik Dergâhı'nın İstanbul'un Fethi'nden önce kurulduğu ve Rum Abdalları'nın bu tekkenin kurucuları olduğu görüşü yaygındır (Yılmaz 2015: 114-116). Adı geçen diğer dergâh olan Karaağaç Dergahı'nın ise İstanbul'un en eski Bektaşî tekkelerinden olduğu düşünülmektedir (Yılmaz 2015: 111-113) Her iki mezarında kitabelerinden anlaşılan bu iki şahsın söz konusu dergahların bağlılarından olduğudur. Hazire içerisinde farklı tarikattan olup bu tekkenin haziresine gömülen bir mezar görülmemiştir. Ancak Merdivenköy'de yer alan Şah Kulu Sultan Dergahı Haziresi'nde ki bir mezarın Nakşibendiye tarikatından Ali Rıza Efendiye diğerinde Celveti tarikatından Muhammed Raşid Efendi'ye ait olduğu bilinmektedir (Gümüsoğlu 2018: 32-33). Aynı tarikatın başka bir tekkesinde bir ismin gömülmesi dışında farklı tarikattan bir şahsın tekke haziresine gömülmüş olması dikkat çekici bir husustur.

Değinilmesi gereken diğer bir konuda, hazire içerisindeki iki mezarda yer alan şehir isimleridir (tablo 15). İsmi geçen iki şehir de Balkan coğrafyası'nda olup, Bektaşiliğin Balkan coğrafyasında ki yeri ve önemi göz önüne alındığında çalışma içerisinde yer alan bu iki mezardaki şahısların, bu bölge ile bir bağı söz konusu olabileceği için bu konu üzerine yapılabilecek çalışmalara yardımcı olabilmek adına kısaca değinilmiştir. Osmanlı'nın fetih ve iskân politikası çerçevesinde gezici dervişler aracılığı ile Balkanların fethedilmesini kolaylaştıran ve bölgenin İslamlaşmasını sağlayan Bektaşî Tarikatı bu bölgede etkili bir yere sahip olmuştur (Umaroğulları: 2017). Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve Bektaşî tekkelerinin kapatılması kararı ile Anadolu'da zor bir sürece giren tarikatın, Balkanlarda bu zorlu süreci Anadolu'ya kıyasla daha az hissettiği ve Anadolu'dan bölgeye gelen

tarikat mensuplarına destek olduğu bilinmektedir⁹. Balkanların Bektaşî Tarikatı için önemi ve buradaki Bektaşî nüfusunun yoğunluğu göz önüne alındığında kitabesinde Balkan bölgesinin en önemli iki şehrinin isminin yer aldığı bu zatların bu bölge ile bir bağı olması muhtemeldir (katalog no 9-26). Makalemizde adı geçen Filibe şehrinin bir örneği de Şah Kulu Sultan Dergahı Haziresi'nde görülmektedir. Söz konusu mezar Ali Bey'e aittir ve 1889 tarihini vermektedir. Bizim çalışmamızdaki Penbe Hanım'ın mezarı ile yakın tarihlere sahip olmaları açısından benzerlik gösterir (Gümüsoğlu 2018: 24).

Tablo 15: Adı Geçen Dergâh ve Şehir Adları

No	Kişi	Tarih	Adı Geçen Dergahlar	Şehir Adı
1	Yorgancı Asım	16 Ekim 1887	Karaağaç Dergahı	
2	Ali Rıza Efendi	19 Kasım 1900	Şehitlik Dergahı	
9	Nuriye Hanım	23 Ekim 1863		İşkodra
26	Penbe Hanım	16 Şubat 1911		Filibe

2.5. Bezeme

2.5.1. Gül

Gül motifi daha çok kadın mezar taşlarında görülmekle birlikte, mezar taşlarında en çok işlenen bezemelerdendir. Gül işleniş şekliyle de farklı anlamlar ifade etmektedir. Örneğin açılmamış bir gül goncası genç yaşta ölümüne gönderme yapmaktadır (Uçar 2018: 179). Bu motif özellikle 19. yüzyıl kadın mezarlarında farklı kompozisyonlar içerisinde yoğun olarak işlenerek öne çıkan bezeme unsurlarındandır (Çal 2015: 321). Gül incelenen mezar ve mezar taşları içerisinde karşımıza yalnızca 9 numaralı mezarda (1863) çıkmaktadır (tablo 14). Mezarın birçok noktasında farklı tasarımlar halinde gördüğümüz güllü, öncelikle mezarın baş ve ayak taşının tepe noktasında vazodan çıkan güller şeklinde görmekteyiz. Ardından ayak taşının dış cephesinde ince bir gül ağacı ve ağaçtan sarmaşık şeklinde etrafa taşan güller yer alır. Güllü gördüğümüz bir diğer yerde yine aynı mezarın baş ve ayak taşların ince yüzeyinde mezara birleşen noktalar. İki baş iki ayak taşı olmak üzere tek işleme şeklinde dört adet gül yer alır.

2.5.2. Üzüm ve Asma Yaprağı

Asma, sarmaşık şeklinde ince uzun ve salkım meyveli bir bitkidir. Cennet meyvesi olarak bilinen üzüm antik çağdan beri süsleme olarak kullanılmıştır. Cenneti, bolluk ve bereketi simgeleyen asma ve üzüm mezar

⁹ Bu konuda bk. Maden, Fahri, "Arnavutluk'ta Bektaşîlik ve Arnavutluk'un Bağımsızlığına Giden Süreçte Bektaşîler", *Avrasya Etüdleri* 44 (2013), s.141-176.

taşı süslemelerinde karşımıza çıkan süsleme öğelerindendir (Uçar: 2018, 184). Üzüm ve asma yaprağı bezemesi, gülde olduğu gibi yine 9 numaralı mezarda (1863) karşımıza çıkar. Söz konusu bezeme mezarın baş ve ayak taşının dış cephesinde yer alır (tablo 14). Baş taşında yazının çevresini ince bir şerit halinde dolandırırken, aynı şekilde ayak taşında da gül ağacının etrafını ince bir şerit şeklinde dolandırır.

2.5.3. Rumi

Orta Asya'dan günümüze kadar, üsluplaştırılmış bir biçimde Türk İslam süsleme sanatının birçok alanında kullanılmış olan rumi, çalışmamız içerisinde yer alan 9 numaralı mezarda (1863) görülmektedir (Aydoğdu: 2011). Mezarın baş taşının dış cephesinde, kitabenin hemen altında yer alan bir madalyonun her iki yanına simetrik olarak iki rumi işlenmiştir (tablo 14).

2.5.4. Madalyon

Çalışmamızda yalnızca bir madalyona rastlanmıştır. Bu madalyon 9 numaralı mezarın (1863) baş taşında, kitabenin hemen altında yer alır ve her iki yanına simetrik bir şekilde rumi işlenmiştir (tablo 14).

2.5.5. Kenger (Akant) Yaprakı

Kenger veya diğer adıyla akant yaprağı Türk İslam sanatlarında birçok alanda kullanılan bitkisel bezeme çeşitlerinde biridir. Kenger yaprağı, çalışmamızda 12 numaralı mezarda (1867-1868) karşımıza çıkmaktadır. Mezarın silindirik formlu baş ve ayak taşının her ikisinin en alt bölümünde görülmektedir. Mezar taşlarının alt bölümü bir dizi kenger yaprağı ile çevrilerek, silindirik formlu mezar taşlarına kenger yaprağından oluşmuş bir vazo içerisinde izlenimi verilmiştir (tablo 14).

2.5.6. Selvi

Türk sanatının yaygın sembollerinden olan selvi mezar taşı, çeşme, hamam, sebil ve minyatür, çini gibi birçok alanda görülmektedir (Çal 2015: 323). Bazı örneklerinde Selvi'nin gül veya asma ile iç içe geçmiş bir kompozisyon içerisinde yer aldığı görülmektedir (Laqueur 1984: 265). Selvi motifi 8 numaralı mezarın (1887) ayak taşının iç yüzeyinde yer almaktadır (tablo 14). Büyük bir çoğunluğu aşınmış olan motif kısmen belli olmaktadır. Genellikle Türk İslam Mezar taşlarının ayak taşlarına uzun ömrü ve yaşamı simgelemek amacıyla işlenen farklı şekil ve tasarımlara sahip olan selvi, mezar taşlarında sıklıkla karşımıza çıkan geleneksel mezarlık ağacıdır (Laqueur 1984: 265).

Tablo 16: Bezemeler

Gül			
Üzüm ve Asma Yaprağı			
Rumi			
Madalyon			
Selvi			

Kenger (Akant)		
-------------------	---	---

SONUÇ

Mezar taşları bir dönemi veya toplumu sosyal, kültürel ve inanç yönünden algılayabilmemizi sağlayan en önemli kaynaklardır. Gerek tasarımları gerekse tarihe ışık tutan kitabeleriyle toplumun kıyafet, dil, inanış, sağlık, sanat ve edebiyat gibi birçok parçasını gözlemleyebilmemizi sağlamaktadır. Çalışmamızın konusu olan Karyagdı Baba Bektaşî Tekkesi'ndeki mezar taşları da incelendiğinde hem döneminde önem arz eden şahısların varlığını hem de Bektaşî Kültürü'ne has özellikleri aydınatabilmekteyiz. Karyagdı Baba Bektaşî Tekkesi içerisinde 35 baş taşı (12 baş ayakta 23 baş yerde), 13 ayak taşı (10 ayakta, 3 yerde), 15 başlık (9 başlık baş taşı üzerinde 6 başlık yerde) tespit edilmiştir. Tespit edilen bu parçalar Sanat Tarihi açısından incelenmiş, değerlendirilmiş ve diğer araştırmalara kaynak olabilmek amacıyla kaleme alınmıştır.

Bu bağlamda yalnızca hazire alanında bulunan 12 mezar tespit edilmiştir. Bu mezarların detaylı sınıflandırması katalog kısmında yapılmış olup tasarımı Osmanlı Dönemi mezarlarından farklı olan bir türe rastlanmamıştır. Mezar taşları içerisinde yer alan baş ve ayak taşları hem Osmanlı Mezar Taşları hem de Bektaşî Mezar Taşları içerisinde değerlendirildiğinde gövde tipinde bugüne kadarki çalışmalardan farklı bir tipe rastlanmamıştır.

Mezar taşı çalışmalarında tarikat yapıları için en önemli kısım tartışmasız başlıklar ve mezar üzerine işlenen sembollerdir. Karyagdı Baba Tekkesi'nde tespit edilen başlıkların büyük çoğunluğu özellikle Bektaşî Tarikatı mensuplarınca takılmış olan başlıklardır. Bu başlıklardan 19. yüzyıla tarihlenen ve mezar taşlarında mevcut olanları 2 terklı elifi başlık olarak tespit edilmiştir. Tarikatın ilk yıllarında ve Osmanlı'nın erken devirlerinde Bektaşî Tarikatı'na mensup kişilerin daha çok iki terklı başlık tercih ettiği bilinmektedir. Bu bilgi ve mevcut mezarlar karşılaştırıldığında dönem giyim

kuşamının mezar taşlarına yansıdığını görebilmek mümkündür. Nitekim 18. ,19. ve 20. yüzyılda tarikatın başlıklarındaki terk sayısının arttığı 4, 8 ve 12 terkli başlıkların tercih edildiği bilinmektedir. Bu durum çalışmamız içerisindeki mezar taşlarında da görülmektedir. İncelediğimiz mezar taşlarının büyük çoğunluğunun 19. ve 20. yüzyıla ait olması da bu bilgiyi doğrulamaktadır.

Mezar taşları üzerine kişinin günlük hayatta giydiği kıyafet, başlık, takı gibi malzemelerin işlenmesi hem dönemin günlük yaşamını anlayabilmemizi hem de kişinin sosyal statüsünü anlamamızı sağlamaktadır. Tarikat mezarları üzerine; tarikat mensuplarınca kullanılan ve o tarikata özgü materyallerin işlenmesi de dönemin tarikatlarının düşünce anlayışını anlayabilmemizi ve tarikat mezarlarını kendi aralarında sınıflandırabilmemizi sağladığı gibi, tarikata mensup bir kişinin giyim kuşamı hakkında da bilgi vermektedir. Ancak çalışmamız içerisinde yer alan 35 baş taşında Bektaşî Tarikatı'na özgü olan ve Bektaşî Mezar Taşları'nda görülen keşkül, teber, nefir, teslim taşı gibi materyaller görülmemektedir. Elbette bu işlemlerin yokluğu mezar taşlarını Bektaşî Mezar Taşı olarak sınıflandırmamıza engel değildir. Söz konusu mezar taşlarının, Bektaşî Kültürü için önem arz eden bir yapının bünyesinde olması ve kitabelerinde zikredilen şahısların Bektaşî Tarikatı'na mensup önemli şahsiyetler olması, incelenen mezar ve mezar taşlarını Bektaşî Mezar Taşları olarak ifade etmemizi sağlamıştır.

Bunun yanı sıra mezarlarda kullanılan başlangıç ifadeleri ve kitabeler içerisinde geçen tarikata özgü cümlelerde çalışmamız açısından önemlidir. Bu ifadeler tarikatın düşünce tarzı, günlük dili, inancı gibi birçok konuya ışık tutabilmektedir. Başlangıç ifadeleri içerisinde büyük çoğunlukla Hu, Ya Hu, Hu Dost gibi kalıplar göze çarpmaktadır. Bu kalıpların diğer tarikatlara ait mezar taşlarında da görülmesi, bu ifadeleri Bektaşî Tarikatı'na özgü yapmamaktadır. Ancak bunun dışında kalan ve kitabelerin içinde şiirsel ifadeler ile yer alan, tarikatın önderleri veya kurucuları olarak görülen şahısların isimlerinin geçmesi, bu mezarların Bektaşî Tarikatı'na mensup kişilere ait olduğunu doğrulamaktadır.

Kitabesi okunabilen mezar taşlarından anlaşılan, tekke içerisinde bulunan mezarların büyük çoğunluğunun erkek mezar taşı olduğudur. Bu durum şu soruyu doğurmaktadır; kadınların tarikatlardaki konumu, yeri, görevi ve önemi neydi? Yapılan birçok çalışmada tarikat bünyesindeki hazinelelerde çok fazla kadın mezarına rastlanmadığı görülmektedir. Bazı tarikat hazinelelerinde görülen kadın mezarlarının ise çoğunlukla tarikata mensup

kişiler ile yakınlığının olduğudur. Çalışmamız içerisinde yer alan ve kitabesi okunabilmiş olan mezarlardan yalnızca 4 tanesinin kadın mezarı olduğu görülmüştür. Bu mezarlardan ikisinin paşa ailesine mensup olması hem bulundukları konum hem de tarikata olan bağlarının neticesinde istisnai olarak tekke haziresine gömülebildiklerini gösterir. Diğer ikisinin ise bu hazireye ait olup olmadığı kesin olmamakla birlikte tekke sınırlarında yer alması nedeniyle çalışmamız içerisinde değerlendirmek uygun görülmüştür. Katalog kısmında detaylandırılmış olan ve kitabesinde dervişe ifadesinin geçtiği bir kadın mezarının bulunması ve mezarın bir paşa eşine ait olması, bu ifadenin tarikata olan bağı ifade etmek için kullanıldığını tarikatta herhangi bir görevinin olmadığını gösterir. Buradan anladığımız kadınların tarikatlarda doğrudan değil erkek yakınları üzerinden dolaylı bir bağlarının olduğudur.

Çalışmamızı önemli kılan; çalıştığımız yapının Bektaşî Kültürü'ndeki dünden bugüne değişmeyen önemidir. Bu önemin en temel sebebi de, şüphesiz bu tekkede yaşamış görev almış ve önderlik etmiş kişilerdir. Bu isimlerin başında Horosan Erenlerinden olan, İslam'ı yaymak amacıyla Bizans topraklarına gelen ve İstanbul'un Fethi'nde de yer alan tekkenin kurucusu Karyağdı Baba gelmektedir. Ardından ise, Şeyh Safî soyundan olduğu kitabesinde belirtilen Abdi Baba, bunun ardından da 1826 sonrasında görev yapan, hem bölgedeki caminin imamı hem de Karyağdı Postnişini olan bu sebeple hafız olarak bilinen ve her iki dini mekan arasında birleştirici bir köprü görevi gören Hafız Salih Baba da Bektaşî Kültürü için önemli isimlerdendir. Bu hazirede yer alan ve dikkati çeken diğer bir isim de; bastığı taş baskı eserler ve yürüttüğü matbaacılık faaliyetleri ile bilinen Matbaacı Baba unvanıyla tanınan Mehmet Necip Baba'dır.

Sonuç olarak Karyağdı Baba Tekkesi mezar taşları ve bu mezar taşlarının sahipleri tanıtılmaya çalışılmış; tekke, mezar taşları ve bu mezar taşlarının sahipleri Sanat Tarihi, Kültür Tarihi ve Bektaşî Kültürü'nce incelenerek bu konular üzerine yapılacak araştırmalarda söz konusu makalenin yeni çalışmalara kaynak olabilmesi amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Ağırdemir, E. (2011). “Bektaşilikte Tac Çeşitleri ve Anlamları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (60): 365-378.
- Aydoğdu, A. (2011). 19. Yüzyılda İstanbul’daki Bazı Hazirelerdeki (Sur İçi Bölgesi) Mezar Taşlarında Kullanılan Motiflerin Analizi, SBE, Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Teship Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Çal, H. (2022). “17-20. Yüzyıl Mezar Taşlarında Bektaşilik”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (104): 491-551.
- Çal, H. (2021). “Türkiye Mezar Taşı Tipleri 1: Güneş Tepelikliler”, *Belleten*, (303): 645-689.
- Çal, H. (2000) “İstanbul Eyüp’teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler*, (III): 208- 225.
- Çal, H. (2015). “Türklerde Mezar – Mezar Taşları”, *Aile Yazıları* 8, (8): 295-332.
- Çetin, N. (2018). “Fethin Sembol Semti Eyüpsultan’da Tasavvuf Kültürü”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (73): 156-173.
- Çift, S. (2003). “1826 Sonrasında Bektaşilik ve Bu Alanla İlgili Yayın Faaliyetleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, (1): 249-268.
- Filiz, M. (2021). “Fahri Maden, İstanbul Bektaşileri, Gazi Kitabevi, Ankara, 2019”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (99): 679-684.
- Gümüşoğlu, H. D. (2018). “Mansur Baba Haziresi’ndeki Son Osmanlıca Bektaşî Mezar Taşları” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*”, (85): 9-41.
- Karaçağ, A. (2011). “Elmalı Abdal Musa Dergahı’ndaki Bektaşî Mezartaşları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (57): 99-130.
- Laqueur, Hans-Peter (1984). *Suut Kemal Yetkin’e Armağan*, “Osmanlı Mezar Taşları’nın Süslemesinde Bitkisel Motifler”, 1. Baskı. Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 263-273.
- Laqueur, Hans-Peter (1997). *Hüve’l-Baki İstanbul’da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, 46. Baskı. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Maden, F. (2011). “Bektaşilikte Giysi ve Sembol Olarak Tac”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (60): 65-84.

Maden, F. (2013). “Arnavutluk’ta Bektaşilik ve Arnavutluk’un Bağımsızlığına Giden Süreçte Bektaşiler”, *Avrasya Etüdleri*, (44): 141-176.

Maden, F. (2014). “Eyüp İdrisköşkü’nde Bir Erenler Durağı: Karyagdı Baba Hafız Baba Bektaşî Tekkesi”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (8): 49-115.

Özdemir, A. R. (2021). “Şeyh Safiyyüddin-i Erdebili’nin Etnik Kökeni ve İnancı Hakkında Bazı Değerlendirmeler”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (100): 235-252.

Öztürkler, H. C. (2013). “Bektaşî Mezar Taşları Üzerine Bir İnceleme: Şemsi Baba Tekkesi Örneği”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (4):155-193.

Taşkaya, M. (2021). Karyagdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi, FBE, Mimarlık ABD, Yüksek Lisans Tezi, Gebze: Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Tanman, B. (1990). İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri, SBE, Sanat Tarihi Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Temren, B. (2010). “Bektaşî Giyim Kuşamında Kutsal Simgelere Örnekler”, *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, (2):19-34.

Uçar, Zeynep (2019). *İstanbul Çorlulu Ali Paşa Külliyesi Mezar Taşları*, 1. Baskı. İstanbul, Yalın Yayıncılık.

Umaroğlu, F. (2017). “Balkanlarda Bektaşilik ve Bektaşî Tekkeleri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (1): 458-481.

Varol, M. (2013). “19. Yüzyıl İstanbul’unda Bazı Tekkelerin Matbaacılık Faaliyetleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, (13): 317-342.

Vatın, N.-Zarcone, T. (1999). “İstanbul’da Bir Bektaşî Tekkesi: Karyagdı (Eyüp) Tekkesi”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (11): 143-154.

Yılmaz, G. (2015). “Bektaşilik ve İstanbul’daki Bektaşî Tekkeleri Üzerine Bir İnceleme”, *Osmanlı Araştırmaları*, (14): 97-136.

Yüksel, M. (2005). “Eyüp- Karyagdı Baba Bektaşî Tekkesi (Hafız Baba Dergahı)” *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IX. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler*. (IX): 194-223.

